

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

WIZARA YA FEDHA NA MIPANGO

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO, MHESHIMIWA DKT.
MWIGULU LAMECK NCHEMBA MADELU (MB), AKIWASILISHA
BUNGENI TAARIFA YA HALI YA UCHUMI WA TAIFA KWA MWAKA
2021 NA MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2022/23**

DODOMA

JUNI, 2022

UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23. Pamoja na hotuba hii, nawasilisha vitabu vya Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23. Taarifa hizo ndiyo msingi wa bajeti ya Serikali kwa mwaka 2022/23 nitakayowasilisha katika Bunge hili Tukufu leo alasiri.

2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, napenda nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia uzima na afya njema, na kutuwezesha kukutana kwa mara nyingine katika Bunge hili baada ya majadiliano ya bajeti za mafungu mbalimbali. Mkutano huu wa Saba wa Bunge la 12 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ni muhimu katika kujadili namna ya kuharakisha maendeleo ya nchi yetu.

3. Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena, nitumie fursa hii kutoa pole kwako Mheshimiwa Spika, Waheshimiwa Wabunge wote, Chama cha Mapinduzi na Watanzania wote kufuatia kifo cha aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalumu wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Marehemu Irene Alex Ndyamkama. Mwenyezi Mungu ailaze roho ya marehemu mahala pema peponi, Amina.

4. Mheshimiwa Spika, kwa moyo mkunjufu, napenda kutoa pongezi zangu za dhati kwako Mheshimiwa Spika kwa kuchaguliwa kwa kishindo kuwa Spika wa saba wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Waheshimiwa Wabunge na Wananchi kwa ujumla wana imani kubwa sana na wewe na hawana shaka na uzoefu, weledi na umahiri wako katika kusimamia na kuongoza shughuli za Bunge. Aidha, napenda kuchukua fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb) kwa kuchaguliwa kuwa Naibu Spika wa

Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Niungane na Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wenzangu kuwaombea kwa Mwenyezi Mungu aendelee kuwapa nguvu, ujasiri na afya njema ili muweze kuendelea kutekeleza majukumu yenu ya kuliongoza Bunge letu.

5. Mheshimiwa Spika, Kwa namna ya kipekee, nitoe pongezi zangu za dhati, kwa Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake thabiti na utumishi uliotukuka kwa watanzania unaolenga kuleta mapinduzi makubwa ya kiuchumi na kijamii. Mheshimiwa Rais ameonesha dhamira yake ya dhati ya kulitumikia Taifa kwa uaminifu ambapo ameendelea kusimamia utekelezaji wa shughuli mbalimbali zinazolenga kuleta maendeleo kwa Watanzania ikiwemo: kuendelea kutekeleza miradi mikubwa ya kielelezo na miradi mingine ya kuchochea uchumi na kuimarisha huduma za jamii; kuendeleza mapambano dhidi ya rushwa; na kuimarisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa.

6. Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Rais amekuwa akiendelea kutuongoza kwa vitendo kwa kuchukua hatua mbalimbali za kuchochea ukuaji wa uchumi hususan sekta ya utalii ambayo iliathirika zaidi na UVIKO-19 ikiwemo kushiriki kwenye filamu ijulikanayo kwa jina la *The Royal Tour* kama Mwongozo Utalii Namba Moja Nchini. Mheshimiwa Rais amekuwa chachu na kinara wa utalii kupitia filamu hiyo inayolenga kukuza sekta ya utalii ambayo inatarajiwa kuzalisha takriban ajira milioni 1.3 na fedha za kigeni dola za Marekani bilioni 2.6. Filamu hiyo iliyozinduliwa kwa Mara ya Kwanza Jijini New York tarehe 18 Aprili 2022 na baadaye tarehe 21 Aprili 2022 Jijini Los Angeles. Ndugu Watanzania wenzangu, hii ni hatua kubwa sana kwa Taifa letu kwa kuwa filamu hii inapatikana kupitia chaneli za *Apple TV Plus* na *Amazon Prime* za nchini Marekani ambazo zinakadiriwa kuwa na watazamaji zaidi ya milioni 200

duniani. ***Ama kwa Hakika Mama Anaupiga Mwingi; na hivyo tuna kila sababu ya kuunga mkono jitihada hizi na kwenda pamoja na Mama.***

7. Mheshimiwa Spika, kipekee natoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini kumsaidia kazi katika nafasi ya Waziri wa Fedha na Mipango. Kwa imani hii aliyoionesha kwangu napenda kuwahakikishia Mheshimiwa Rais, Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote kwa ujumla kuwa nitaendelea kutekeleza majukumu yangu kwa bidii kubwa, weledi, uaminifu, uadilifu na uzalendo wa kiwango cha hali ya juu ili kuhakikisha matamano ya Mheshimiwa Rais na Watanzania wote ya kuwa na maendeleo na ustawi wa kiwango cha juu yanafikiwa.

8. Mheshimiwa Spika, Sote tunafahamu kuwa, nchi yetu na dunia kwa ujumla inaendelea kushuhudia athari za UVIKO-19 ambazo zimesababisha kushuka kwa shughuli za kiuchumi duniani, ikiwemo uzalishaji, biashara za ndani na kimataifa, utalii na usafirishaji wa bidhaa. Katika mwaka 2021, uchumi wa Taifa letu na wa dunia kwa ujumla ulianza kuimarika baada ya kupitia katika kipindi cha kukabiliana na athari za UVIKO-19. Aidha, wakati Serikali ikiendelea na jitihada za kuimarisha uchumi, mwezi Februari 2022 kuliibuka vita kati ya mataifa ya Urusi na Ukraine ambayo imesababisha Urusi kuwekewa vikwazo na hivyo kusababisha kupanda kwa bei za bidhaa mbalimbali katika soko la dunia zikiwemo mafuta na gesi. Sanjari na kupanda kwa bei hizo, kumekuwa na uhaba wa baadhi ya bidhaa katika soko la Dunia ikiwemo, mbolea, ngano na mafuta ya kula. Serikali imeendelea kuchukua hatua katika kukabiliana na athari hizo ikiwemo kupokea Mkopo wa Masharti nafuu wa shilingi trilioni 1.3 zilizoелеkezwa katika sekta ya afya, elimu, maji na utalii ili kuchochea uchumi na kukabiliana na UVIKO-19; kuongeza bajeti ya kilimo, mifugo, uvuvi, nishati na miundombinu ya wafanyabiashara wadogo

maarufu kama machinga ili kuchochea uzalishaji wa ndani na kupunguza nakisi ya urari wa biashara; na kuangalia namna bora ya uagizaji mafuta itakayoleta unafuu wa bei kwa wananchi. Aidha, nichukue fursa hii kulihakikishia Bunge lako Tukufu na Watanzania wote kuwa Serikali inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kukabiliana na athari hizo kwa lengo la kuleta unafuu wa maisha kwa Wananchi.

9. Mheshimiwa Spika, Nipende kuwashukuru wadau wote walioshiriki katika mchakato huu nikianza na Bunge lako Tukufu chini ya uongozi wako Mheshimiwa Spika pamoja na Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Sillo Daniel Baran (Mb), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti na wajumbe wote wa Kamati kwa ushauri wao mahiri wakati wa uandaaji wa taarifa nilizowasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu.

10. Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 imeandaliwa kwa kuzingatia mwenendo wa viashiria vya uchumi jumla na sekta mbalimbali kwa mwaka husika ikilinganishwa na mwaka 2020. Aidha, maandalizi ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 yamezingatia vipaumbele vya Serikali vilivyoainishwa katika Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 – 2025/26, Ilani ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020 na Hotuba ya Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati akilikutubia rasmi Bunge hili la 12 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 22 Aprili, 2021. Aidha, Mpango umezingatia Sera na Mikakati mbalimbali ya kissekta, kikanda na kimataifa zikiwemo Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) 2050; Dira ya Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC) 2050; Ajenda 2063 ya Maendeleo ya Afrika; na Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030.

11. Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza Mpango wa mwaka 2022/23, msukumo mkubwa utawekwa katika sekta za uzalishaji ambazo ni kilimo, mifugo, uvuvi na nishati kwa kuwa sekta hizi huchochea uzalishaji kwa matumizi ya ndani na mauzo nje ya nchi, hupunguza nakisi ya urari wa biashara, mfumuko wa bei na huzalisha ajira zinazowagusa wananchi wengi. Sambamba na vipaumbele hivyo, Serikali itaendelea na utekelezaji wa miradi mingine ya maendeleo ikiwemo miradi ya kielelezo ya ujenzi wa Reli kwa Kiwango cha Kimataifa (SGR), ujenzi wa Bwawa la Kufua Umeme wa Maji la Julius Nyerere - MW 2,115, uboreshaji wa Shirika la Ndege Tanzania (ATCL) pamoja na miradi ya elimu, afya, maji, usafiri wa anga na majini, bandari, maliasili na utalii, mapinduzi ya TEHAMA, miundombinu ya barabara na madaraja na kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kukuza ustawi wa sekta binafsi nchini.

MWENENDO WA HALI YA UCHUMI KWA MWAKA 2021

Uchumi wa Dunia

12. Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) ya Aprili 2022 inaonesha kuwa, uchumi wa dunia uliimarika na kufikia wastani wa asilimia 6.1 mwaka 2021 ikilinganishwa na ukuaji hasi wa asilimia 3.1 mwaka 2020. Kuimarika kwa uchumi wa dunia kumetokana na hatua zilizochukuliwa na zinazoendelea kuchukuliwa na nchi mbalimbali katika kuimarisha uchumi, ikiwemo utekelezaji wa sera za fedha na bajeti zinazochochea shughuli za uchumi zilizoathirika na kuendelea kuimarishwa kwa huduma za afya ikiwemo uhamasishaji na usambazaji wa chanjo kwa lengo la kupunguza athari za UVIKO-19. Hata hivyo, uchumi wa dunia unatarajiwa kupungua na kufikia ukuaji wa asilimia 3.6 mwaka 2022. Hii inatokana na uwepo wa vita kati ya nchi ya Urusi na Ukraine ambayo imesababisha kuongezeka kwa bei za vyakula na nishati hivyo,

kudhoofisha zaidi matarajio ya kurejea kwa shughuli za kiuchumi zilizokuwa zimeathiriwa na UVIKO-19. Ikumbukwe kuwa Urusi ni nchi ya pili kwa hifadhi/uzalishaji wa bidhaa za petroli duniani ambapo inachangia wastani wa asilimia 12 katika mafuta yote yanayozalishwa dunia ikitanguliwa na Marekani yenye mchango wa asilimia 20. Aidha, Urusi ndiyo mzalishaji mkubwa wa nishati ya gesi na mafuta inayotumika katika shughuli za kiuchumi barani Ulaya. Vilevile, kufikia mwaka 2023 na kuendelea uchumi wa dunia unatarajiwa kupungua zaidi na kufikia ukuaji wa wastani wa asilimia 3.3 kwa kipindi cha muda wa kati iwapo vita kati ya Urusi na Ukraine vitaendelea pamoja na kuendelea kuzidisha vikwazo vya kiuchumi kwa nchi ya Urusi.

Uchumi wa Afrika na Kikanda

13. Mheshimiwa Spika, mwaka 2021, nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara zilikuwa na ukuaji wa uchumi wa wastani wa asilimia 4.5, ikilinganishwa na ukuaji hasi wa asilimia 1.7 mwaka 2020. Hii ilitokana na jitihada mbalimbali zinazoendelea kuchukuliwa ili kuimarisha ukuaji wa uchumi ikiwemo kuboresha huduma za afya pamoja na kuimarika kwa bei za bidhaa zinazouzwa nje ya ukanda huo baada ya kuondolewa kwa vikwazo vilivyowekwa ili kudhibiti kuenea kwa ugonjwa wa UVIKO-19. Ukuaji wa uchumi katika ukanda wa Kusini mwa Jangwa la Sahara unatarajiwa kupungua na kufikia wastani wa asilimia 3.8 mwaka 2022 na utaongezeka kufika wastani wa asilimia 4.0 mwaka 2023.

14. Mheshimiwa Spika, mwaka 2021, ukuaji wa Pato la nchi za Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika ulikuwa asilimia 4.2 ikilinganishwa na ukuaji hasi wa asilimia 4.3 mwaka 2020. Aidha, ukuaji wa Pato la nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki ulikuwa asilimia 5.9 mwaka 2021 ikilinganishwa na ukuaji hasi wa asilimia 1.1 mwaka 2020. Ukuaji chanya wa uchumi katika nchi wanachama wa jumuiya hizo ulitokana na kulegezwa kwa masharti yaliyowekwa kwa ajili ya

kudhibiti maambukizi ya UVIKO–19 pamoja na hatua mbalimbali za sera na kibajeti zilizochukuliwa kwa ajili ya kuchochea shughuli za kiuchumi katika sekta zilizoathirika na ugonjwa huo.

Uchumi wa Taifa

Pato la Taifa

15. Mheshimiwa Spika, Ukuaji wa uchumi wa Taifa kwa kipindi cha mwaka, 2021 ulikuwa asilimia 4.9 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.8 mwaka 2020. Kuongezeka kwa kiwango cha ukuaji wa uchumi kumetokana na jitihada mbalimbali zinazoendelea kuchukuliwa na Serikali ikiwemo utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO–19 na uwekezaji wa kimkakati hususan katika miundombinu ya nishati, maji, afya, elimu, ujenzi wa barabara, reli na viwanja vya ndege. Shughuli za kiuchumi zilizokuwa na ukuaji mkubwa katika kipindi cha mwaka 2021 ni pamoja na Sanaa na Burudani (asilimia 19.4), Umeme (asilimia 10.0), Uchimbaji Madini na Mawe (asilimia 9.6) na Habari na Mawasiliano (asilimia 9.1).

16. Mheshimiwa Spika, Pato Ghafi la Taifa lilikuwa shilingi trilioni 161.5 mwaka 2021, ikilinganishwa na shilingi trilioni 151.2 mwaka 2020. Aidha, mwaka 2021, Tanzania Bara ilikadiriwa kuwa na watu milioni 57.7, ikilinganishwa na watu milioni 55.9 mwaka 2020. Kwa mantiki hii, Wastani wa Pato kwa Mtu lilikadiriwa kufikia shilingi 2,798,224.23, sawa na dola za Marekani 1,211.77 mwaka 2021 ikilinganishwa na shilingi 2,701,039.25, sawa na dola za Marekani 1,171.51 mwaka 2020.

Mwenendo wa Bei

17. Mheshimiwa Spika, Mfumuko wa Bei umeendelea kuwa ndani ya lengo la wigo wa asilimia 3 hadi 5. Mwaka 2021, mfumuko

wa bei uliongezeka na kufikia wastani wa asilimia 3.7 kwa mwaka ikilinganishwa na wastani wa asilimia 3.3 katika kipindi cha mwaka 2020. Aidha, mfumuko wa bei ulifikia wastani wa asilimia 3.8 Aprili 2022 ikilinganishwa na asilimia 3.3 Aprili 2021. Kuongezeka kwa mfumuko wa bei kulichangiwa na sababu zilizo nje ya udhibiti wa Serikali zikiwemo kuvurugika kwa mnyororo wa uzalishaji na usambazaji wa bidhaa na huduma katika soko la dunia kutokana na athari za vita baina ya Urusi na Ukraine.

Utekelezaji wa Sera ya Fedha 2021/22

18. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/22, malengo ya sera ya fedha yalikuwa ni kama ifuatavyo:

- (i) Ukuaji wa fedha taslimu (M0) wa wastani wa asilimia 9.9;
- (ii) Ukuaji wa ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) wa asilimia 10.0;
- (iii) Ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi wa wastani wa asilimia 10.6; na
- (iv) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni inayotosha kuagiza bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi kisichopungua miezi minne.

19. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Benki Kuu ya Tanzania imeendelea kutekeleza sera ya fedha yenye lengo la kuongeza ukwasi katika uchumi, ili kuchochea ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi na kusaidia kuimarisha shughuli mbalimbali za kiuchumi zilizokuwa zimeathiriwa na janga la UVIKO-19, hali iliyosaidiwa na mfumuko mdogo wa bei ulioendelea kubaki ndani ya lengo la asilimia 3 hadi 5. Ili kufanikisha jukumu hili, Benki Kuu ya Tanzania imekuwa ikitumia nyenzo mbalimbali za sera ya fedha kwa ajili ya kuongeza ukwasi katika sekta ya benki, ikiwemo kutoa mikopo ya muda mfupi kwa mabenki, kununua fedha za kigeni kwenye soko la jumla, na

kuingia mikataba ya kubadilishana fedha za kigeni na mabenki (*foreign exchange swap*). Vilevile, Benki Kuu ilichukua hatua za ziada za kiseru kwa ajili ya kuchochea ongezeko la mikopo nafuu kwa sekta binafsi, hususan shughuli za kilimo. Aidha, kufuatia athari za vita vya Ukraine ambayo imeongeza changamoto ya kuvurugika kwa minyororo ya ugavi na kusababisha kuongezeka kwa bei ya mafuta katika soko la dunia, pamoja na bei ya vyakula kama ngano na mafuta ya kula, imesababisha kuongeza kwa mfumuko wa bei ya bidhaa hizo nchini na kuhatarisha kupanda zaidi kwa mfumuko wa bei. Hali hii imeilazimu Benki Kuu kuanza kupunguza kiasi cha ukwasi inachoongeza kwenye uchumi ili kuanza kudhibiti hatari ya kuanza kuongezeka kwa kasi ya mfumuko wa bei nchini.

Ujazi wa Fedha na Karadha

20. Mheshimiwa Spika, sambamba na utekelezaji wa sera ya fedha inayolenga kuongeza ukwasi, ujazi wa fedha umeendelea kukua kwa kasi ya kuridhisha. Katika kipindi cha Julai 2021 hadi Aprili 2022, wastani wa fedha taslimu uliongezeka kwa asilimia 13.8 ikilinganishwa na asilimia 2.7 katika kipindi kama hicho mwaka uliotangulia, na lengo la wastani wa asilimia 9.9 kwa mwaka 2021/22. Vilevile, ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) ulikua kwa wastani wa asilimia 13.1, ikilinganishwa ukuaji wa asilimia 6.8 na lengo asilimia 10. Ongezeko hili la ukwasi kwenye uchumi limesaidia shughuli mbalimbali za uchumi zilizokuwa zimeathirika na UVIKO-19 kuanza kufunguka kwa ujumla na kuongeza mchango kwenye Pato la Taifa.

Mwenendo wa Mikopo kwa Sekta Binafsi

21. Mheshimiwa Spika, mikopo kwa sekta binafsi imeendelea kukua kwa kasi ya kuridhisha kutokana na sera wezeshi za fedha na bajeti, pamoja na hatua zinazoendelea kutekelezwa na serikali

kuboresha mazingira ya biashara, na utekelezaji wa hatua za kisera zilizochukuliwa na Serikali kupitia Benki Kuu zenye lengo la kuchochea ukuaji wa mikopo na kushusha viwango vya riba za mikopo. Mikopo kwa sekta binafsi ilikua kwa wastani wa asilimia 8.4 katika kipindi cha Julai 2021 hadi Aprili 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa wastani wa asilimia 4.3 katika kipindi kama hicho mwaka 2020/21, na lengo la ukuaji wa asilimia 10.6 kwa mwaka 2021/22. Miezi ya hivi karibuni kasi ya ukuaji wa mikopo imeongezeka na kufikia asilimia 13.4 kwa mwaka ulioishia Aprili 2022. Sehemu kubwa ya mikopo ilielekezwa katika shughuli binafsi ambazo zilipata asilimia 39.3 ya mikopo yote, ikifuatiwa na shughuli za biashara asilimia 16.7, uzalishaji viwandani asilimia 10.1 na kilimo asilimia 7.9. Ni matarajio ya serikali kuwa lengo la wastani wa asilimia 10.6 kwa mwaka 2021/22 litafikiwa kufuatia hatua za kisera na maboresho ya mazingira ya biashara yanayoendelea kutekelezwa nchini.

Mwenendo wa viwango vya riba

22. Mheshimiwa Spika, matokeo ya utekelezaji wa sera ya fedha yamesaidia kudumisha kiwango cha kutosha cha ukwasi katika sekta ya benki, na kupelekea utulivu wa riba za masoko ya fedha ya muda mfupi katika viwango vya chini. Mathalani, riba ya siku moja katika soko la fedha baina ya mabenki (*overnight interbank cash market interest rate*) ilipungua hadi kufikia wastani wa asilimia 3.42 katika kipindi cha Julai 2021 hadi Aprili 2022, kutoka wastani wa asilimia 3.60 katika kipindi kama hicho mwaka 2020/21. Vilevile, riba ya dhamana za muda mfupi (*Overall Treasury bills rate*) ilipungua hadi wastani wa asilimia 4.17 kutoka wastani wa asilimia 4.62 katika kipindi kama hicho mwaka 2021.

23. Mheshimiwa Spika, wastani wa riba za mikopo ya benki kwa sekta binafsi kwa ujumla ulipungua japo kwa kasi ndogo hadi asilimia 16.44 katika kipindi cha Julai 2021 hadi Aprili 2022,

ikilinganishwa na wastani wa asilimia 16.59 katika kipindi kama hicho mwaka 2020/21. Aidha, wastani wa riba za amana kwa ujumla ulikuwa asilimia 6.85 katika, ikilinganishwa na wastani wa asilimia 6.70. Ni matarajio yetu kuwa hatua za kisera zinazoendelea kuchukuliwa na Serikali kupitia Benki Kuu zitasaidia kuendelea kupungua kwa riba za mikopo nchini na kusaidia kukuza uchumi wa nchi na mazingira bora zaidi ya kufanya biashara.

Sekta ya Nje

24. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka kinachoishia Aprili 2022, thamani ya mauzo ya bidhaa na huduma nje ilifikia dola za Marekani bilioni 10.62 kutoka dola za Marekani bilioni 8.56 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hili kubwa lilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa zisizo asilia pamoja na mapato yatokanayo na shuguli za utalii ikiwa ni matokeo ya hatua zilizochukuliwa na mataifa mengine duniani kufungua mipaka yao kuruhusu safari za kimataifa kutokana na kupungua kwa maambukizi ya UVIKO-19. Aidha, katika kipindi hicho, thamani ya bidhaa na huduma zilizoagizwa kutoka nje ilifikia dola za Marekani bilioni 13.29, ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 9.27 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hilo linatokana na kuongezeka kwa uagizaji wa bidhaa za walaji hususan petroli na dawa ambapo thamani ya petroli iliongezeka kwa kiwango kikubwa kutokana na ongezeko la bei katika Soko la Dunia pamoja na kiwango kilichoagizwa katika kipindi hicho.

25. Mheshimiwa Spika, Thamani ya mauzo ya bidhaa iliongezeka kufikia dola za Marekani bilioni 7.03 katika kipindi cha mwaka kinachoishia Aprili 2022 ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 6.36 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Ongezeko hilo lilitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa asilia na zisizo asilia ikiwemo, bidhaa za maua na mbogamboga, saruji, bidhaa za plastiki, vipodozi

pamoja na nafaka hususan mchele na mahindi. Aidha, thamani ya bidhaa zilizoagizwa kutoka nje ziliongezeka kutoka dola za Marekani bilioni 8.06 katika kipindi cha mwaka unaoishia Aprili 2021 hadi dola za Marekani bilioni 11.09 Aprili 2022. Hali hiyo ilitokana na kuongezeka kwa uagizaji wa malighafi, bidhaa za viwandani, mitambo na bidhaa za petroli.

26. Mheshimiwa Spika, mapato yatokanayo na huduma yaliongezeka na kufikia dola za Marekani bilioni 3.59 kwa mwaka unaoishia Aprili 2022, ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 2.20 katika kipindi kama hicho mwaka 2021, ongezeko hili lilichangiwa na idadi kubwa ya watalii waliongia nchini katika kipindi husika. Aidha, katika kipindi husika malipo ya huduma yaliongezeka kutoka dola za Marekani bilioni 1.22 na kufikia dola za Marekani bilioni 2.20. Ongezeko hili lilichangiwa na ongezeko la gharama za mizigo sambamba na ongezeko la gharama za uagizaji wa mafuta.

Akiba ya Fedha za Kigeni

27. Mheshimiwa Spika, akiba ya fedha za kigeni imeendelea kuwa ya kuridhisha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi. Hadi kufikia Aprili 2022, akiba ya fedha za kigeni ilikuwa dola za Marekani bilioni 5.46 ambayo inatosheleza uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi cha takriban miezi 4.8. Mahitaji ya nchi kisheria ni kuwa na kiasi cha fedha za kigeni kinachotosheleza uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa muda usiopungua miezi 4.0. Aidha, kiwango kilichopo kinakidhi pia lengo la kuwa na miezi isiyopungua 4.5 kwa nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki.

Mwenendo wa Thamani ya Shilingi

28. Mheshimiwa Spika, thamani ya shilingi ya Tanzania dhidi ya

dola ya Marekani imeendelea kuwa tulivu, ambapo dola moja ya Marekani ilibadilishwa kwa wastani wa shilingi 2,308.87 katika soko la jumla kwa kipindi cha Julai 2021 hadi Aprili 2022, ikilinganishwa na wastani wa shilingi 2,309.48 katika kipindi cha Julai 2020 hadi Aprili 2021. Hii ni sawa na kuongezeka kwa thamani ya shilingi (*appreciation*) kwa wastani wa asilimia 0.03. Hali hii imechangiwa kwa kiasi kikubwa na kuwepo kwa akiba ya kutosha ya fedha za kigeni, utulivu wa mfumuko wa bei nchini, mwendelezo wa nakisi ndogo katika urari wa biashara ya bidhaa, huduma na uhamishaji mali nchi za nje, pamoja na utekelezaji wa sera thabiti za fedha na bajeti.

Mwenendo wa sekta ya kibenki

29. Mheshimiwa Spika, sekta ya kibenki nchini imeendelea kubaki imara, stahimilivu na yenye kutengeneza faida ikiwa na mtaji na ukwasi wa kutosha. Hadi kufikia mwezi Aprili 2022, rasilimali za benki zilifikia kiasi cha Shilingi bilioni 40,198.2, sawa na ongezeko la asilimia 12.9 ikilinganishwa na kipindi kama hiki mwaka jana. Aidha, amana za benki ziliongezeka hadi kufikia kiasi cha Shilingi bilioni 28,603.3, sawa na ongezeko la asilimia 11.8, ikilinganishwa na kipindi kama hiki mwaka 2020/21. Vilevile, hali ya mitaji ya mabanki na ukwasi vimeendelea kuimarika hadi kufikia faida ya mtaji ya asilimia 18.4 Aprili 2022, ikilinganishwa na faida ya asilimia 10.3 kipindi kama hiki mwaka 2020/21.

30. Mheshimiwa Spika, benki zimeendelea kuongeza utoaji wa huduma za kibenki kwa wananchi wengi zaidi kwa kutumia mifumo ya kielektroniki yenye gharama nafuu. Kwa upande mwingine, Benki Kuu imeendelea kuimarisha usimamizi wa benki na taasisi za fedha nchini kwa kutekeleza sera wezeshi na kutoa kanuni na miongozo mbalimbali ili kulinda uimara wa sekta hiyo. Vilevile, benki zimeelekezwa kutekeleza mipango ya kuongeza mitaji juu ya kiwango

kinachotakiwa kisheria, ili kuongeza uwezo kwenye utoaji wa mikopo kwa sekta binafsi na huduma nyingine za benki.

31. Mheshimiwa Spika, sekta ya benki inatarajiwa kubaki salama na tulivu, sambamba na sera zinazotekelezwa na hatua zinazochukuliwa na Serikali pamoja na Benki Kuu ya Tanzania katika kuboresha mazingira ya biashara na ufanisi katika utoaji wa huduma za fedha nchini. Aidha, Benki Kuu imeendelea kuimarisha jitihada za kupunguza kiwango cha mikopo chechefu ambapo, hadi kufikia mwezi Aprili 2022 kiwango cha mikopo chechefu kilipungua kufikia asilimia 8.23 ikilinganishwa na asilimia 9.77 mwezi Aprili 2021. Benki Kuu ya Tanzania inaendelea kufuatilia kwa karibu mikakati ya mabenki katika kupunguza mikopo chechefu hadi kufikia kiwango kisichozidi asilimia 5.

Deni la Serikali

32. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2022, deni la Serikali lilikuwa shilingi trilioni 69.44 ikilinganishwa na shilingi trilioni 60.72 kipindi kama hicho mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 14.4. Kati ya kiasi hicho, deni la nje lilikuwa shilingi trilioni 47.07 na deni la ndani lilikuwa shilingi trilioni 22.37. Ongezeko la deni la Serikali lilitokana na kupokelewa kwa mikopo mipya kutoka vyanzo vyenye masharti nafuu na ya kibiashara kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo. Aidha, ongezeko la deni lilitokana na kutolewa kwa hatifungani maalumu yenye thamani ya shilingi trilioni 2.18 kwa ajili ya deni la Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF) lililotokana na michango ya watumishi wa kabla ya mwaka 1999. Taarifa ya tathmini ya uhimilivu wa deni iliyofanyika Novemba 2021 inaonesha kuwa deni la Serikali bado ni himilivu katika kipindi cha muda mfupi, wa kati na mrefu kwa kuzingatia ukomo wa viashiria vyote vinavyokubalika kimataifa.

MAFANIKIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2021/22

33. Mheshimiwa Spika, kama unavyofahamu Serikali imekuwa ikitekeleza Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2021/22 ambao ni Mpango wa Kwanza katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 – 2025/26 wenye dhima ya Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu. Kutokana na usimamizi thabiti wa Serikali chini ya Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, utekelezaji wa Mpango umekuwa na mafanikio makubwa katika nyanja zote ikiwemo kiuchumi, miundombinu, kijamii na uwekezaji. Mafanikio yaliyopatikana katika sekta mbalimbali ni pamoja na:

- (i) **Miundombinu ya Reli:** Kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kati ya Kiwango cha Kimataifa (Standard Gauge Railway - SGR) ambapo kwa kipande cha Dar es Salaam – Morogoro (km 300) utekelezaji umefikia asilimia 96.54 na kipande cha Morogoro – Makutupora (km 422) asilimia 85.02; kusainiwa kwa mkataba wa ujenzi wa kipande cha Makutupora – Tabora (km 368); kuendelea na ununuzi wa mkandarasi kwa ajili ya ujenzi wa njia ya reli kwa kipande cha Tabora – Isaka (km 165); kuendelea na ununuzi wa injini, mabehewa na vifaa vya matengenezo ya njia ya reli; na kukamilisha upembuzi yakinifu na usanifu wa awali kwa ajili ya ujenzi wa njia za reli za Tabora – Kigoma (km 411), Uvinza – Musongati - Gitega (km 282) na Kaliua – Mpanda – Karema (km 321) kwa kiwango cha *Standard Gauge*. Mafanikio mengine ni: Kukamilika kwa ukarabati wa njia ya reli ya Tanga – Moshi - Arusha (km 470); kukamilika kwa ukarabati wa mabehewa ya mizigo 200 yanayotumika kutoa huduma ya usafiri kwa njia ya reli ya *Meter Gauge* iliyopo; kukamilika kwa uundaji wa vichwa vya injini saba (7) vya sogeza; na kupokelewa kwa vichwa vya treni vitatu (3), mabehewa 44 ya

mizigo na mtambo wa kupima ubora wa njia ya reli.

- (ii) **Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Julius Nyerere – MW 2,115:** Kuendelea na ujenzi wa tuta kuu la bwawa ambapo utekelezaji umefikia asilimia 62.01, njia za kupitisha maji ya kufua umeme asilimia 74.16, nyumba ya mitambo ya kufua umeme asilimia 44.22, kingo za bwawa asilimia 42.82 na kituo cha kupokea na kusafirisha umeme kV 400 asilimia 75.44. Kwa ujumla utekelezaji wa mradi umefikia asilimia 60.22.
- (iii) **Uboreshaji wa Shirika la Ndege Tanzania:** Kupokelewa kwa ndege tatu (3) ambapo ndege moja (1) ni aina ya Dash 8 Q400 na mbili (2) ni aina ya Airbus A220 300; kufanyika kwa malipo ya awali ya ununuzi wa ndege tano (5) mpya ambapo ndege moja (1) aina ya Boeing 787-8 Dreamliner, ndege mbili (2) aina ya Boeing 737-9, ndege moja (1) aina ya De Havilland Dash 8-Q400 na ndege moja (1) ya mizigo aina ya Boeing 767-300F; kuendelea na ukarabati wa karakana ya matengenezo ya ndege ya KIMAFa katika kiwanja cha ndege cha Kimataifa Kilimanjaro (KIA); kuanzisha safari katika vituo vitatu (3) vipya vya nje ya nchi vya Lubumbashi, Nairobi na Ndola; kurejesha safari za ndani na nje kwa abiria; kuanzisha safari za mizigo za kwenda Guangzhou; na kutolewa kwa mafunzo kwa marubani 102 na wahudumu 108 wa ndani ya ndege.
- (iv) **Miradi ya Umeme:** kuendelea na ujenzi wa mradi wa kufua umeme wa Rusumo - MW 80 ambapo utekelezaji umefikia asilimia 91.6; kuendelea na utekelezaji wa mradi wa Kinyerezi I Extension MW 185 ambapo utekelezaji umefikia asilimia 88; kukamilika kwa ujenzi wa vituo vya kupooza umeme vya Singida na Dodoma katika mradi wa Njia ya Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 400 Iringa – Singida – Shinyanga (Backbone Transmission Investment Project - BTIP II); kuendelea na

ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme wa kV 400 Singida – Arusha – Namanga ambapo utekelezaji umefikia asilimia 96.1; kuendelea na ujenzi wa njia ya usafirishaji wa umeme wa kV 400 kutoka Rufiji – Chalinze – Kinyerezi – Dodoma ambapo utekelezaji umefikia asilimia 37; kuendelea na ujenzi wa mradi wa Njia ya Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 220 (Rusumo – Nyakanazi) ambapo ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme umefikia asilimia 61 na ujenzi wa kituo cha kupoza umeme cha Nyakanazi umefikia asilimia 95; na kuunganishwa umeme kwa jumla ya vijiji 8,688 kati ya vijiji 12,345 sawa na asilimia 70.4 ya vijiji vyote Tanzania Bara.

- (v) **Ujenzi na Ukarabati wa Viwanja vya Ndege:** kusainiwa kwa mkataba kwa ajili ya ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Msalato awamu ya kwanza itakayohusisha ujenzi wa njia ya kuruka na kutua ndege pamoja na jengo la abiria; kukamilika kwa ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Geita; kukamilika kwa upanuzi wa njia ya kutua na kuruka ndege na kufungwa kwa mfumo wa kuongoza ndege katika Kiwanja cha Ndege cha Dodoma; kukamilika kwa usanifu na kuendelea na maandalizi ya ujenzi wa jengo la abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza; kuendelea na ujenzi na ukarabati wa viwanja vya ndege vya Songea (asilimia 96), Mtwara (asilimia 89), Iringa (asilimia 44.65), Songwe (asilimia 95) na Musoma (asilimia 10); kuendelea na maandalizi ya ujenzi na upanuzi wa viwanja vya ndege vya Shinyanga, Kigoma, Tabora na Sumbawanga vitakavyogharimu *Euro* milioni 50 sawa na shilingi bilioni 136.85.
- (vi) **Uendelezaji wa Bandari: Bandari ya Dar es Salaam:** Kuboreshwa kwa gati namba 1 – 7; na kukamilika kwa ujenzi wa gati maalumu la kuhudumia meli za magari (RoRo) na yadi ya kuhudumia makasha. **Bandari ya Mtwara:** kukamilika kwa

ujenzi wa gati moja lenye urefu wa mita 300; na kuendelea na ujenzi wa uzio na sakafu ngumu katika eneo la mita za mraba 75,807. **Bandari ya Tanga:** kukamilika kwa uongezaji wa kina kwenye lango la kuingia meli kutoka mita nne (4) hadi mita 13 pamoja na kuweka vifaa vya kuongoza meli.

Bandari za Maziwa Makuu: Ziwa Victoria: Kukamilika kwa ujenzi wa magati ya Nyamirembe, Magarine, Lushamba, Ntama na Mwigobero pamoja na gati mbili (2) za majahazi katika bandari ya Mwigobero. **Ziwa Tanganyika:** kukamilika kwa ujenzi wa magati ya Kagunga, Sibwesa na Kabwe (Nkasi); kukamilika kwa ujenzi wa bandari ya Lagosa pamoja na upanuzi wa bandari ya Kasanga; na kuendelea na ujenzi wa Bandari za Karema, Kibirizi, Kigoma na Ujiji. **Ziwa Nyasa:** kukamilika kwa ujenzi wa sakafu ngumu katika bandari ya Kiwira na Itungi; na kukamilika kwa ujenzi wa gati na miundombinu yake katika bandari ya Ndumbi.

(vii) **Kuboresha Huduma za Usafiri na Usafirishaji wa Abiria na Mizigo katika Maziwa Makuu**

Kukamilika kwa ukarabati wa meli mbili (2) za *New Butiama Hapa Kazi Tu* na *New Victoria Hapa Kazi Tu*; kuendelea na ujenzi wa meli mpya ya MV Mwanza Hapa kazi Tu yenye uwezo wa kubeba abiria 1,200 na tani 400 za mizigo ambao umefikia asilimia 66; na kukamilika kwa ujenzi wa chelezo cha kujengea na kukarabati meli katika Bandari ya Mwanza chenye uwezo wa kubeba meli au chombo chenye uzito kuanzia tani moja (1) hadi tani 4,000.

(viii) **Barabara na Madaraja Makubwa:** Kujengwa kwa mtandao wa barabara kwa kiwango cha lami wenye urefu wa kilomita 216.26; na kukarabatiwa kwa kiwango cha changarawe jumla ya kilomita 1,124.3 za barabara za mikoa. Kwa upande wa

barabara zinazosimamiwa na TARURA, jumla ya kilometa 232.94 za lami, kilomita 8,181.65 za changarawe, madaraja 405 na makalvati 206 yamejengwa. Miradi iliyokamilika ni pamoja na: ujenzi wa barabara kwa kiwango cha lami sehemu za Tabora – Nyahua (km 85), Nyahua – Chaya (km 85.4) na Manyoni - Itigi - Chaya (km 89.35); barabara za Mbeya – Lwanjilo (km 36) na Lwanjilo – Chunya (km 36), sehemu ya Chunya – Makongolosi (km 39); na barabara za Mtwara – Mnivata (km 50). Barabara zinazoendelea ni pamoja na ujenzi sehemu ya Lusitu – Mawengi (km 50) ambapo utekelezaji umefikia asilimia 83.79, Kidatu – Ifakara (km 68) asilimia 54.5, Makutano – Sanzate (km 50) asilimia 94.1, Mto wa Mbu – Loliondo sehemu ya Waso – Sale Jct (km 50) asilimia 98, na Moronga – Makete (km 53.5) umefikia asilimia 86. Aidha, Serikali imeanza ujenzi wa barabara ya mzunguko katika jiji la Dodoma (Dodoma outer ring road) yenye urefu wa kilometa (112.3) na kuendelea na maandalizi ya upanuzi wa barabara kutoka Dodoma kwenda Singida (km 50), Dodoma – Iringa (km 50), Dodoma – Arusha (km 50) na Dodoma – Morogoro (km 70).

Kwa upande wa madaraja hatua zilizofikiwa ni: kuzinduliwa na kuanza kutumika kwa daraja la Tanzanite Dar es Salaam; kuanza kutumika kwa daraja la Kiyegeya (Morogoro); na kuendelea na ujenzi wa madaraja ya Kitengule (Kagera) ambapo utekelezaji umefikia asilimia 90; Wami (Pwani) asilimia 72.88; Msingi (Singida) asilimia 82; *Lower* Malagarasi asilimia 65; na ujenzi wa daraja la Kigongo – Busisi umefikia asilimia 40.2.

- (ix) **Huduma za Afya:** Kuendelea na ujenzi wa Hospitali za Halmashauri 127, ujenzi wa vituo vya afya 70, ukamilishaji wa maboma ya zahanati 564; kukamilika kwa ukarabati wa wodi

namba 18 katika jengo la Sewa Haji katika hospitali ya Taifa Muhimbili kwa ajili ya wodi za kulaza wagonjwa binafsi; kukamilika kwa ujenzi na ufungaji wa mtambo wa kuzalisha tiba hewa (Oxygen generating plant) katika hospitali ya Taifa Muhimbili - Mloganzila; kukamilika kwa ujenzi wa maabara maalumu na ufungaji wa mtambo wa kisasa (Angio-Suite) katika Taasisi ya Mifupa Muhimbili - MOI; kukamilika kwa wodi ya watoto katika Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete; ukarabati wa jengo la wagonjwa mahututi (asilimia 70), chumba cha kufunga mashine ya MRI (asilimia 80) na kujengwa kwa kituo cha habari kwa magonjwa ya saratani (Patient Information Centre) katika Taasisi ya Saratani Ocean Road; ukarabati wa jengo la wagonjwa mahututi katika hospitali ya rufaa ya magonjwa ya kifua kikuu Kibong'oto; ukarabati wa chumba cha *X-ray na Ultra-sound* katika hospitali ya Taifa ya Afya ya Akili Mirembe; kujengwa kwa majengo ya kutolea huduma za afya ya Mama na Mtoto (Maternal and Newborn Wing) katika hospitali ya Rufaa Kanda ya Mashariki CCBRT; kuendelea na ujenzi wa wodi za wagonjwa wa saratani (asilimia 57) na kliniki ya wagonjwa wa macho (asilimia 65) katika hospitali ya rufaa kanda ya ziwa Bugando; kuendelea na ujenzi wa vyumba nane (8) vya upasuaji (asilimia 80) katika hospitali ya kanda ya kaskazini (KCMC); kuendelea na ujenzi wa jengo la ghorofa sita (6) la afya ya uzazi ambapo utekelezaji umefikia asilimia 93 katika hospitali ya rufaa Mbeya; kuendelea na ujenzi wa jengo la kuhudumia wagonjwa wa UVIKO - 19 (asilimia 95) katika hospitali ya rufaa Shinyanga; kununuliwa na kusambazwa kwa chanjo za polio, surua, rubella, kifaduro, pepopunda, homa ya ini, homa ya uti wa mgongo na kichomi na chanjo dhidi ya UVIKO – 19.

- (x) **Elimu:** Kuendelea kutekeleza Sera ya elimumsingi bila ada ili kuongeza fursa za elimu nchini ambapo hadi Aprili 2022,

Serikali imetoa jumla ya shilingi bilioni 244.5; kuchapishwa na kusambazwa kwa vitabu vya kiada 15,609,515 na kiongozi cha mwalimu 538,006 kwa masomo yote ya Darasa la VI na VII ili kuimarisha uwiano kati ya mwanafunzi na kitabu; kuendelea na ujenzi wa shule mpya 232 za Sekondari za kata katika kata zisizokuwa na shule za Sekondari; ujenzi wa shule 10 kati ya lengo la shule 26 maalumu za bweni za wasichana kwa masomo ya Sayansi; kutolewa kwa mafunzo kazini kwa walimu 10,000 wa sekondari wa masomo ya hisabati na sayansi; kuwezesha Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima kuchapisha na kusambaza miongozo ya masomo tisa (9); kukusanywa kwa mikopo ya shilingi bilioni 156.81 kutoka kwa wanufaika wa mikopo iliyoiva na kugharamia mikopo yenye thamani ya shilingi bilioni 569.0 kwa wanafunzi 177,777; na kuimarishwa kwa Tume ya Nguvu za Atomiki kwa kuendelea na ujenzi wa awamu ya pili wa maabara changamano.

- (xi) **Maji Mijini na Vijijini:** Upatikanaji wa huduma ya maji hadi Aprili 2022 umefikia wastani wa asilimia 74.5 vijijini kutoka asilimia 72.3 Juni, 2021 na mijini asilimia 86.5 kutoka asilimia 86 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Baadhi ya miradi iliyotekelezwa na hatua zilizofikiwa ni: kuendelea kwa ujenzi wa mradi wa maji katika mji wa Kigoma (asilimia 95), Arusha (asilimia 80) na mradi wa Mugango – Kiabakari – Butiama (asilimia 42). Aidha, katika eneo linalohudumiwa na DAWASA (mikoa ya Dar es Salaam na Pwani) utekelezaji wa miradi umekamilika kwa zaidi ya asilimia 95. Vile vile, Serikali imeanza hatua za kutafuta suluhu ya kudumu ya tatizo la maji katika majiji ya Dodoma na Dar es Salaam kwa kutekeleza miradi ya Bwawa la Kidunda, bwawa la Farkwa na mradi mkubwa wa maji kutoka ziwa Victoria hadi Dodoma.

- (xii) **Kilimo, Mifugo na Uvuvi**

Kilimo: Kuzalishwa kwa mbegu bora tani 35,199.39 na miche 32,301,995 ya mazao mbalimbali; kutolewa kwa pikipiki 7,000 kwa Maafisa ugani kwa ajili ya kuimarisha huduma za ugani; kupatikana kwa mbolea tani 436,452; kuanzishwa kwa mashamba 67 yenye ukubwa wa hekta 205,432.45 ambayo kila moja lina ukubwa wa kuanzia hekta 20; kuhakikiwa na kutambuliwa kwa mashamba matano (5) ya NAFCO yenye ukubwa wa ekari 18,980; kukamilika kwa upembuzi yakinifu na usanifu wa kina katika skimu tatu (3) za umwagiliaji za Mkombozi (Iringa), Idudumo (Nzega) na Ilemba (Sumbawanga); kutolewa kwa mafunzo kwa maafisa ugani 2,486 kuhusu kilimo bora cha alizeti na pamba katika mikoa ya Dodoma, Singida, Simiyu, Kilimanjaro, Kigoma na Manyara; kukamilika kwa ukarabati wa ghala lenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,000 za mazao katika Wilaya ya Kiteto; kukamilika kwa ukarabati wa vihenge vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 38,000 katika Mkoa wa Arusha na ghala la Mbugani - Dodoma lenye uwezo wa kuhifadhi tani 30,000 za nafaka; kutolewa kwa vibali 681 kwa wafanyabiashara wa viuatilifu; kuendelea na ujenzi wa kiwanda cha mbolea cha FOMI Mkoani Dodoma chenye uwezo wa kuzalisha tani 600,000 kwa mwaka; NFRA na CPB zilifanikiwa kununua mahindi ya wakulima ambapo kiasi cha shilingi bilioni 114 zilitumika; na kufanyika kwa majaribio 88 ya kisayansi (*bioefficacy field trials*) kwa viuatilifu vipya.

Mifugo: Kuendelea na tafiti na tathmini za teknolojia bora za ng'ombe chotara wa maziwa na uzalishaji wa nyama; kukamilika kwa ujenzi wa majosho 95 katika mamlaka mbalimbali za Serikali za Mitaa; kuanza kwa ujenzi wa majosho 73 katika halmashauri 58; kuzalishwa na kusambazwa kwa dozi 43,409,600 za chanjo dhidi ya magonjwa ya Mdondo, Homa ya Mapafu ya Ng'ombe na Mbuzi, Kimeta, Chambavu,

Mchanganyiko wa Kimeta na Chambavu na Kutupa Mimba; kuzalishwa kwa jumla ya dozi 50,261 za mbegu za mifugo na kusambazwa kwa dozi 31,380 katika mikoa 19 kwa ajili ya uhimilishaji; kununuliwa na kusambazwa kwa jumla ya pikipiki 300 ili kurahisisha utoaji wa huduma za ugani kwa Mamlaka za Serikali za Mitaa; kuendelea na ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya mifugo katika minada 18 nchini; kulimwa kwa hekta 800 za malisho ya mifugo katika ranchi za Kongwa, Ruvu na West Kilimanjaro; na kuzalishwa kwa jumla ya ndama 3,119 katika Ranchi za Kikulula, Misenyi, Kongwa, Ruvu, Mkata, West Kilimanjaro, Mzeri na Kalambo.

Uvuvi: kusainiwa kwa Mkataba na Mkandarasi *China Harbour Engineering Co. Ltd* kwa ajili ya ujenzi wa bandari ya uvuvi katika eneo la Kilwa Masoko, Lindi; kuendelea na maandalizi ya ununuzi wa meli mbili (2) za uvuvi kati ya nne (4) zilizopangwa; kukamilika kwa mpango biashara wa ufufuaji wa Shirika la Uvuvi Tanzania (TAFICO); kujenga ofisi tano (5) katika Halmashauri tano (5) kwa ajili ya kuimarisha vikundi vya ulinzi shirikishi wa rasilimali za uvuvi; kufanyika kwa kaguzi 1,863 za kuhakiki ubora na usalama wa samaki na mazao ya uvuvi kwenye viwanda vya kuchakata samaki, mialo, magari ya kusafirisha samaki, maghala ya kuhifadhi samaki na masoko ya samaki; kujenga na kuimarisha miundombinu ya mialo na masoko ikiwemo kukamilika kwa ujenzi wa baadhi ya mialo na kuendelea na ujenzi wa mialo pamoja na ujenzi wa soko la samaki la Mbamba Bay; kuvuliwa kwa tani 324,752.45 za samaki zenye thamani ya shilingi trilioni 2.18; kuuzwa nje kwa tani 34,841.72 za samaki na Samaki hai 169,089 wa mapambo wenye thamani ya shilingi bilioni 475.01; kujengwa kwa maabara ya utafiti wa uvuvi katika kituo cha TAFIRI - Dar es Salaam; na kufanyika kwa tafiti mbalimbali za mazao ya samaki ikiwemo tafiti kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi na

ongezeko la tindikali baharini.

- (xiii) **Uendelezaji wa Viwanda:** Katika kutekeleza mkakati wa kuendeleza sekta ya viwanda kwa kuweka mazingira wezeshi, hatua iliyofikiwa ni pamoja na: kuendelea na majadiliano na wawekezaji watakaowekeza kwenye miradi ya msingi mitatu (3) katika eneo maalumu la uwekezaji Bagamoyo ambayo ni Bandari ya kisasa (*Modern Seaport Component*), sehemu ya kanda maalumu kwa ajili ya mizigo na usafirishaji (*Logistics Park*) na sehemu ya mji wa viwanda (*Port side Industrial City*); kukamilika kwa ujenzi wa mabwawa manne (4) ya kuvuna na kuhifadhi maji yenye uwezo wa kuhifadhi maji ya mita za ujazo 1,750,000 na kuendelea na upanuzi wa mashamba ya miwa katika kiwanda cha Sukari Mbigiri ambapo utekelezaji wa mradi umefikia asilimia 75 kwa upande wa mashamba ya miwa na asilimia 45 kwa upande wa ujenzi wa kiwanda; kuendelea kuimarisha Sekta Ndogo za ngozi, nguo na mavazi, chuma na bidhaa za chuma, mbolea na kemikali za viwandani na uchakataji wa bidhaa zinazotokana na kilimo kama vile mafuta ya kula, korosho, matunda, maziwa na bidhaa za maziwa. Aidha, kupitia maonesho ya Dubai Expro Serikali ilifanikiwa kusaini mikataba 36 ya uwekezaji yenye thamani ya shilingi trilioni 17 pamoja na mikataba yenye thamani ya shilingi trilioni 11.7 ilisainiwa wakati wa ziara ya Mheshimiwa Rais ya uzinduzi wa filamu ya *Royal Tour*.
- (xiv) **Madini:** kukamilika kwa ujenzi wa vituo vitatu (3) vya umahiri katika shughuli za uchimbaji madini vya Chunya, Songea na Mpanda; kuanzishwa kwa masoko mapya manne (4) ya madini na vituo vipya nane (8) vya ununuzi wa madini, hivyo kufanya jumla ya masoko ya madini kuwa 42 na vituo vya ununuzi wa madini kufikia 75; na kusainiwa kwa mikataba ya ubia kwa ajili ya uwekezaji wa kiasi cha takribani dola za Marekani milioni

1,672.57 kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kampuni za Madini za: Nyanzaga (NMCL) kwa ajili ya uchimbaji mkubwa wa madini ya dhahabu na madini ambata ya shaba, chuma, nickel, zinc na lead kwenye eneo lenye ukubwa wa kilomita za mraba 23.36 Sengerema; Kampuni ya Jacana Resources Limited (Strandline Resources Limited) kwa ajili ya uchimbaji wa madini ya *Heavy Mineral Sand* (Beach Sands) Kigamboni kwenye eneo lenye ukubwa wa kilomita za mraba 4.45; Kampuni ya Mahenge Resources Limited (Black Rock Mining Ltd) kwa ajili ya uchimbaji wa madini ya graphite; na Kampuni ya Petra Diamond Ltd inayoendelea na uchimbaji wa madini ya Almasi katika mgodi wa Williamson Diamonds Limited eneo la Mwadui. Katika mikataba hiyo Serikali itamiliki asilimia 16 ya hisa za kila kampuni.

- (xv) **Habari, Mawasiliano na TEHAMA:** kukamilika kwa ujenzi wa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano kwa kilomita 409 ambapo kilomita 72 zimeunganisha nchi ya Msumbiji kupitia mpaka wa Mtambaswala, kilomita 72 zimeunganisha watumiaji wa mwisho katika ofisi za Serikali za Msalato, Mtumba na Kikombo Dodoma na kilomita 265 zimeunganisha Manyoni – Kambi katoto (Chunya); kukamilika kwa ukarabati wa kilomita 105 za ujenzi wa mkongo Arusha – Namanga kupitia miundombinu ya TANESCO; kukamilika kwa uandaaji wa ramani za mipaka ya kiutawala katika Halmashauri 20; na kuendelea na uwekaji wa miundombinu ya anwani za makazi nchini.

Aidha, Serikali imeendelea kutekeleza mradi wa kuongeza upanuzi na usikivu wa shirika la utangazaji TBC ambapo shughuli zilizotekelezwa ni pamoja na: Kukamilika kwa ujenzi wa jengo la kituo cha kurushia matangazo ya masafa ya FM katika kituo cha Kisaki mkoani Morogoro; kukamilika kwa ujenzi na ufungaji wa mitambo ya kituo cha Redio ya Jamii Makao

Makuu Jijini Dodoma; kuendelea na ujenzi na ufungaji wa mitambo ya masafa ya FM katika mikoa mipya ya Njombe, Songwe na Simiyu, sambamba na wilaya za Kilwa, Serengeti pamoja na visiwa vya Unguja na Pemba ambapo utekelezaji umefikia asilimia 40; kununuliwa na kufungwa kwa mitambo miwili (2) ya kurushia matangazo kwa njia ya Satelaiti (FLY AWAY) pamoja na mtambo wa kurusha mubashara matangazo ya redio kwa njia ya mtandao (LIVE U); na kukamilisha ujenzi wa jengo la Studio na ununuzi wa vifaa vya Chaneli ya Televisheni ya TBC 2 katika ofisi za Mikocheni Dar es Salaam.

(xvi) **Maliasili na Utalii:** Kuanzishwa kwa mara ya kwanza kwa *Programu ya Royal Tour* iliyoasisiwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan ambayo imelitangaza Taifa na utalii katika Nyanja za kimataifa; kuongezeka kwa idadi ya watalii kutoka nje ya nchi kutoka watalii 620,867 mwaka 2020 hadi watalii 922,692 mwaka 2021, sawa na ongezeko la asilimia 48.6; Hifadhi ya Taifa Serengeti ilitangazwa na shirika la *Mainland Aggregates Limited* la nchini Marekani mwaka 2021 kuwa mshindi wa pili barani Afrika na wa 12 duniani kwa kuwa na idadi kubwa ya watumiaji wa mtandao wa kijamii wa instagram; kampuni 11 za uwekezaji zilipatiwa maeneo ya kujenga huduma ya malazi ya hoteli za hadhi ya kitalii katika Hifadhi za Taifa Nyerere, Mikumi, Serengeti na Arusha; na Tanzania kuwa mwenyeji katika Onesho la Kwanza la Kimataifa la Utalii la Jumuiya ya Afrika Mashariki (*East African Regional Tourism Expo - EARTE 2021*);

(xvii) **Kukuza Biashara na Uwekezaji:** wateja 13,836 walipatiwa huduma katika kituo cha Huduma za Uwekezaji Mahala Pamoja (OSC) ambapo jumla ya miradi 206 (73 wageni, 69 Watanzania 64 ubia kati ya wageni na Watanzania) ilisajiliwa yenye thamani ya dola za Marekani milioni 769.5 na inatarajiwa kutoa ajira

kwa watazania wapatao 37,451; kushiriki katika mikutano tisa (9) ya ndani ikiwemo Maonesho ya Utalii ya Kanda ya Afrika Mashariki (EA Regional Tourism Expo), Dubai Expo 2020, Jukwaa la Viwanda lililofanyika Zanzibar na maonyesho ya viwanda vidogo (SIDO Trade Fair) yaliyofanyika Kigoma; na kutolewa kwa mikopo kwa kampuni 31 zinazozalisha na kuchakata bidhaa zitokanazo na mazao ya mifugo na kilimo kupitia Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi kwa kutumia Mpango wa SANVN (SIDO, AZANIA Bank, NEEC, VETA na NSSF).

- (xviii) **Utawala Bora na Utawala wa Sheria:** katika kuhakikisha kuwa utawala bora na utawala wa sheria unashamiri nchini, Serikali imeendelea kuimarisha Mifumo na Miundombinu ya Kitaasisi na utoaji haki, uwazi na uwajibikaji katika utumishi wa umma, shughuli za Mfuko wa Bunge pamoja na Mfuko wa Mahakama. Mafanikio yaliyopatikana ni: kulijengea Bunge uwezo kwa kutoa mafunzo ya muda mfupi kwa Waheshimiwa Wabunge na Watumishi katika maeneo ya usimamizi wa bajeti, masuala ya kodi, utungaji wa sheria, kuendesha shughuli za Bunge kupitia Bunge mtandao, ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo, pamoja na ujumuishwaji wa masuala ya jinsia katika bajeti; na kununuliwa na kufungwa kwa vifaa vya kuhifadhi taarifa ili kuimarisha Mamlaka ya Serikali Mtandao. Aidha, kwa upande wa mahakama Serikali imekamilisha ujenzi wa vituo vitano (5) Jumuishi vya utoaji Haki katika Mikoa ya Dar es Salaam (Temeke na Kinondoni), Dodoma, Arusha na Morogoro; kuendelea na ujenzi wa makao Makuu ya Mahakama Dodoma, Mahakama za Mwanzo sita (6), Mahakama za Hakimu Mkazi tatu (3) na Mahakama za wilaya sita (6); kuendelea na ujenzi wa Mahakama za Wilaya 26, Mahakama za Mwanzo sita (6) na kituo kimoja (1) jumuishi cha utoaji haki katika Mkoa wa

Mwanza. Vilevile, Serikali imeendelea kuimarisha upatikanaji wa haki za watoto, wasichana, wanawake na wanaume; mapambano dhidi ya rushwa; na kuendelea na ujenzi wa majengo 24 ya Wizara katika mji wa Serikali Dodoma ili kuimarisha utoaji wa huduma kwa wananchi kutokea makao makuu ya nchi Dodoma.

UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MAENDELEO KWA USTAWI WA TAIFA NA MAPAMBANO DHIDI YA UVIKO–19

34. Mheshimiwa Spika, kama tunavyofahamu katika kipindi cha mwaka 2019, dunia ilikumbwa na mlipuko wa janga la UVIKO – 19 ambapo kwa kiasi kikubwa uliathiri afya za jamii na uchumi wa nchi mbalimbali ikiwemo Tanzania. Katika kukabiliana na athari za mlipuko huo, Serikali iliandaa Mpango wa Maendeleo kwa Ustawi wa Taifa na Mapambano dhidi ya UVIKO–19 (Tanzania COVID-19 Socio-economic Response and Recovery Plan – TCRP). Mpango huo ulizinduliwa rasmi tarehe 10 Oktoba, 2021 na Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mpango huo unatekelezwa kwa kugharamiwa na mkopo nafuu usio na riba wenye thamani ya dola za Marekani milioni 567.25 sawa na shilingi trilioni 1.3 kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF). Kati ya fedha hizo, dola za Marekani milioni 467.3 sawa na shilingi bilioni 1,079.6 zilielekezwa Tanzania Bara na dola za Marekani milioni 100 sawa na shilingi bilioni 231.0 zilielekezwa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.

35. Mheshimiwa Spika, kupitia fedha hizo Serikali imeweza kutekeleza miradi mbalimbali ya kijamii na kiuchumi hususan katika sekta ya elimu ambayo ilipokea shilingi bilioni 368.9, afya shilingi bilioni 466.9, utalii shilingi bilioni 90.2, maji shilingi bilioni 139.4 na Mfuko wa Maendeleo ya Jamii (TASAF) shilingi bilioni 5.5.

36. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya elimu, Serikali imeweza kupunguza msongamano wa wanafunzi kwa kukamilisha ujenzi wa

vyumba vya madarasa 12,000 katika shule za sekondari, madarasa 3,000 ya vituo shikizi katika shule za msingi na mabweni 50 ya wanafunzi wenye mahitaji maalumu pamoja na ununuzi wa madawati, viti na meza. Aidha, ujenzi wa Vyuo vya Ufundi Stadi - VETA unaendelea katika wilaya 25 ikijumuisha upatikanaji wa vifaa vya wanafunzi wenye mahitaji maalumu katika vyuo 11.

37. Mheshimiwa Spika, katika sekta ya afya, hatua iliyofikiwa ni kuanza kwa ujenzi na ukarabati wa majengo 26 ya wagonjwa mahututi (ICU), majengo 80 ya huduma za dharura - EMD na nyumba 150 (3 in 1) za watumishi katika ngazi ya msingi chini ya Ofisi ya Rais - TAMISEMI na ujenzi wa wodi 38 za wagonjwa mahtuti - ICU; wodi 20 za huduma za dharura - EMD; nyumba 26 za watumishi, uboreshaji wa hospitali za rufaa za mikoa saba (7), hospitali maalumu ya Mirembe; kituo cha magonjwa ya kuambukiza Kisopwa - Dar es Salaam na kituo cha mfano cha utoaji elimu ya afya kwa umma Njedengwa – Dodoma ziko katika hatua mbalimbali za ujenzi. Aidha, maandalizi ya ununuzi wa vifaa tiba vya UVIKO - 19 yamekamilika ikiwemo ununuzi wa mashine 130 za Kidigitali za *X – Ray*, *CT – Scan* 31, MRI nne (4) na *Portable Echo Cardiography* saba (7) kwa ajili za Hospitali ya Taifa Muhimbili, Ocean Road, Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete, hospitali za kanda, Hospitali za Rufaa za Mikoa pamoja na hospitali ya Emilio Mzena Memorial na Lugalo.

38. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa sekta ya Maji, Serikali imekamilisha taratibu za ununuzi wa seti 25 za mitambo ya kuchimba visima katika mikoa yote nchini, seti tano (5) za mitambo ya ujenzi wa mabwawa na seti nne (4) za vifaa vya uchunguzi wa maji chini ya ardhi. Aidha, utekelezaji wa miradi 218 ya kuboresha huduma za maji unaendelea katika maeneo ya mijini na vijijini yenye thamani ya shilingi bilioni 139.4, ambapo miradi 46 ni kwa maeneo ya mijini na miradi 172 kwa maeneo ya vijijini.

39. Mheshimiwa Spika, sekta ya utalii ni miongoni mwa sekta zilizopata athari za moja kwa moja kutokana na UVIKO-19. Katika kuimarisha sekta hiyo, Serikali inaendelea na ukarabati na ujenzi wa miundombinu mbalimbali ikiwemo malango, barabara, njia ya watembea kwa miguu, *Trails, campsite* na bandas katika hifadhi zilizo chini ya TANAPA ikiwemo Nyerere National Park, Saadani National Park, Kilimanjaro (trails) pamoja na majengo ya kale na nyumba za kihistoria. Vilevile, Serikali imetoa mafunzo kwa waongoza watalii 1,060 katika Hifadhi za Taifa Tarangire, Saadani, Serengeti, Ngorongoro na Manyara ili kuimarisha udhibiti wa ubora wa huduma za utalii katika kukabiliana na janga la UVIKO - 19.

40. Mheshimiwa Spika, kupitia Mpango wa Kukabiliana na Athari za Kijamii na Kiuchumi zitokanazo na UVIKO – 19, Serikali imewezesha kaya maskini 51,290 katika Halmashauri 35 kupitia Mfuko wa TASAF ambapo shilingi bilioni 5.5 zimetumika. Aidha, Serikali imewawezesha wajasiriamali vijana, wanawake, na wenye ulemavu jumla ya shilingi bilioni 5 kupitia Mpango wa biashara wa kuboresha miundombinu na mazingira ya wafanyabiashara wadogo katika Halmashauri za Jiji la Dodoma, Mwanza, Arusha, Tanga, Mbeya na Dar es Salaam pamoja na Halmashauri za Manispaa za Kinondoni, Temeke, Ubungo na Morogoro. Vilevile, Serikali imeendelea na hatua za upatikanaji wa mkandarasi kwa ajili ya ukarabati wa vyuo vinne (4) vyenye mazingira hatarishi vya watu wenye ulemavu katika mikoa minne (4) ya Tanzania Bara kwa gharama ya shilingi bilioni 3.5.

MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2022/23

41. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 ni wa pili katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 – 2025/26) wenye dhima ya ***Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu***. Mpango umeandaliwa kwa kuzingatia: Dira ya

Taifa ya Maendeleo 2025; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 - 2025/26; Ilani ya Chama cha Mapinduzi kwa Ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020; Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23; na Sera na Mikakati mbalimbali ya kissekta, kikanda na kimataifa zikiwemo Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) 2050, Dira ya Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC) 2050, Agenda 2063 ya Maendeleo ya Afrika na Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030.

Malengo na Shabaha za Uchumi Jumla kwa Mwaka 2022/23

42. Mheshimiwa Spika, Malengo na Shabaha za Ukuaji wa Uchumi katika kipindi cha mwaka 2022/23, ni kama ifuatavyo:

- (i) Ukuaji wa Pato Halisi la Taifa kufikia asilimia 4.7 mwaka 2022 na asilimia 5.3 mwaka 2023;
- (ii) Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja ya wastani wa asilimia kati ya 3.0 hadi 7.0 katika muda wa kati;
- (iii) Mapato ya ndani kufikia asilimia 14.9 ya Pato la Taifa mwaka 2022/23;
- (iv) Mapato ya kodi kufikia asilimia 11.7 ya Pato la Taifa mwaka 2022/23; na
- (v) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne (4).

43. Mheshimiwa Spika, Misingi itakayozingatiwa katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 ni kama ifuatavyo:

- (i) Kuongezeka kwa ushiriki wa sekta binafsi kwenye shughuli za maendeleo;
- (ii) Kuendelea kuhimili athari za majanga ya asili na yasiyo ya asili kama vile ukame, vita na magonjwa ya mlipuko;
- (iii) Kuendelea kuwa na utoshelevu wa chakula nchini; na

- (iv) Uwepo wa amani, usalama, umoja, utulivu wa ndani na katika nchi jirani.

Miradi ya Kipaumbele kwa Mwaka 2022/23

44. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2022/23, Serikali itaendelea kukamilisha miradi ya kielelezo na ile ya kimkakati inayoendelea. Miradi hiyo inatarajiwa kuwa na matokeo mapana na ya haraka katika uchumi, ikiwemo kuzalisha ajira, kipato na kuchangia zaidi kupunguza hali ya umaskini nchini. Miradi hiyo inajumuisha: Ujenzi wa Reli ya Kati kwa Kiwango cha Kimataifa (Standard Gauge Railway - SGR); Mradi wa Kufua Umeme wa Maji wa Julius Nyerere – MW 2,115; Kuboresha Shirika la Ndege Tanzania (ATCL); Kuchakata na Kusindika Gesi Asilia kuwa Kimiminika (LNG) – Lindi; Kufua Umeme wa Maji wa Ruhudji (MW 358) na Rumakali (MW 222) – Njombe; Daraja la JPM - Kigongo – Busisi (Mwanza); Ujenzi wa barabara na Madaraja Makubwa; kuendeleza Kanda Maalumu za Kiuchumi ikiwemo Eneo Maalumu la Uwekezaji Bagamoyo; na programu ya kuendeleza ujuzi adimu.

45. Mheshimiwa Spika, miradi ya kipaumbele kwa mwaka 2022/23 itakaendelea kuzingatia maeneo matano ya kipaumbele ya Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano, 2021/22 – 2025/26 kama ifuatavyo:

(a) Kuchochea Uchumi Shindani na Shirikishi: Msisitizo utawekwa katika kuimarisha mazingira wezeshi ya uwekezaji ikijumuisha kuimarisha utulivu wa uchumi jumla. Miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: uendelezaji wa miundombinu na huduma; ukarabati wa njia kuu za reli ikiwemo kukamilisha ukarabati wa njia ya reli kwa maeneo yaliyobaki kwa kipande cha Dar es Salaam hadi Isaka (km 970); ujenzi wa barabara za kufungua fursa za kiuchumi na zile za kuunganisha Tanzania na

nchi jirani ikiwemo Barabara ya Kidatu – Ifakara – Lupilo - Malinyi – Londo – Lumecha/Songea (km 499), Barabara ya Mbeya – Makongolosi – Manyoni (Mkiwa) (km 528), Barabara ya Itoni – Ludewa - Manda (km 211); barabara ya Handeni – Kibirashi – Kijungu – Kibaya – Njoro – Olboloti – Mrijo Chini – Dalai – Bicha – Chambalo – Chemba – Kwa Mtoro – Singida (km 460); barabara ya Mafinga – Mtwango – Nyololo – Mgololo; Kibaha - Mlandizi – Chalinze - Morogoro *Express Way* (km 158); barabara ya Igawa – Songwe – Tunduma (km 218) na mchepuo wa Mbeya (Uyole – Songwe (km 48.9); barabara ya Karatu – Mbulu – Haydom – Sibiti River – Lalago – Maswa (km 389); kukamilisha madaraja makubwa ya *New Wami* (Pwani), Kitengule (Kagera), *Lower* Malagarasi, Mkundi (Morogoro), Godegode (Dodoma) na Mtera (Iringa); ujenzi wa meli katika ziwa Victoria, Tanganyika na Nyasa; kuendelea kuboresha bandari za Dar es Salaam, Tanga, Mtwara na Bandari Kavu ya Ruvu; ujenzi wa viwanja vya ndege vya Msalato, Shinyanga, Tabora, Kigoma na Lindi; kujenga njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa kV 400 ya Rufiji - Chalinze - Dodoma; kujenga njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa kV 400 ya Singida - Arusha – Namanga; kujenga njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa kV 400 ya Iringa – Mbeya – Sumbawanga – Mpanda – Kigoma – Nyakanazi (North West Grid Extension); kusambaza umeme vijijini kupitia REA; uimarishaji wa Gridi ya Taifa ikijumuisha ujenzi wa vituo vipya 57 vya kupoza umeme; ujenzi wa Mkongo wa Mawasiliano wa Taifa; kuimarisha huduma za bima hususan bima za mazao na huduma za fedha ili kuimarisha shughuli za uwekezaji nchini; na kuimarisha mapinduzi ya kidigitali kwa kukuza teknolojia ya habari na mawasiliano.

(b) Kuimarisha Uwezo wa Uzalishaji Viwandani na Huduma: miradi itajielekeza katika kuendelea kukuza sekta ya

kilimo kwa kutekeleza miradi ya kimkakati ya umwagiliaji, mbegu na maghala kwa lengo la kuongeza kasi ya ukuaji wa sekta ya kilimo kufikia wastani wa asilimia 10 na mchango wa shughuli za umwagiliaji kwenye kilimo kufikia asilimia 50 ifikapo mwaka 2030. Aidha, Serikali inalenga kuongeza eneo la umwagiliaji kufikia hekta 8,500,000 pamoja na kuongeza mauzo ya bidhaa za kilimo nje kutoka dola za Marekani bilioni 1.2 hadi dola za Marekani bilioni 5 ifikapo mwaka 2030. Baadhi ya mikakati mahsusi itakayotekelezwa ni pamoja na kujenga skimu za umwagiliaji, kuanzisha Mfuko wa Kutengamaza Bei za Mazao (*Price Stabilisation Fund*) na mifuko ya kuendeleza mazao, kujenga maghala ya kuhifadhi mazao kwenye vijiji ili kukabiliana na changamoto ya upotevu wa mazao baada ya mavuno na kuanzisha *Youth Agricultural Parks*; kuongeza matumizi ya teknolojia bora katika uzalishaji, kuimarisha huduma za ugani; kuimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo; kuimarisha mifumo ya upatikanaji wa mitaji katika sekta ya kilimo; kuimarisha afya ya mifugo; kuimarisha taasisi za utafiti wa kilimo za TARI na ASA; kuimarisha miundombinu ya masoko ya mifugo na mazao yake; kufufua Shirika la Uvuvi Tanzania – TAFICO na kuliwezesha kujiendesha kibiashara; ujenzi wa bandari ya uvuvi – Kilwa Masoko; kununua boti 250 za kisasa aina ya *fibre* kwa ajili ya vyama vya ushirika vya wavuvi; na kujenga na kukarabati vituo vya ukuzaji viumbe maji.

Kwa upande wa viwanda, miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: kuendelea kuboresha Kituo cha Kuendeleza Teknolojia ya Magari Tanzania – TATC; kuendelea kufufua Kiwanda cha Mashine na Vipuri KMTC; kuimarisha Kiwanda cha Viuadudu; Uendelezaji wa Viwanda Vidogo – SIDO; kuendeleza Eneo la Kongano ya Viwanda – TAMCO; Maeneo Maalum ya Uwekezaji (SEZ/EPZ) ya Dodoma, Manyara na Bunda; na kuendelea

kuweka sera na mazingira wezeshi kwa uwekezaji wa sekta binafsi katika viwanda.

Kwa upande wa eneo la madini na huduma, miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: kuendelea kufungua masoko na vituo vya madini; kuendeleza wawekezaji wadogo wa sekta ya madini; kuendeleza utalii kanda ya kusini na kuimarisha utalii hususan kwa kuanzisha mazao mapya ya utalii wa fukwe, mikutano pamoja na kuimarisha utalii wa ndani; na kukabiliana na ujangili na biashara haramu ya wanyamapori kwa lengo la kulinda urithi na maliasili za Taifa.

(c) Kukuza Biashara na Uwekezaji: Kipaumbele kitakuwa katika kusimamia utekelezaji wa Mpango Kazi wa Kuboresha Mazingira ya Biashara ikiwemo kuimarisha mazingira ya kisera na kisheria kuhusu uwekezaji pamoja na mifumo ya uratibu na usimamizi wa masuala ya uwekezaji kitaifa; kuondoa utozaji kodi mara mbili; na kulinda biashara na uwekezaji wa sekta binafsi. Aidha, shughuli nyingine zitakazotekelezwa ni pamoja na: kutekeleza Programu za Kuboresha Mifumo ya Udhubiti wa Biashara; Kukuza Ushiriki wa Watanzania kwenye Miradi ya Kimkakati na Uwekezaji; Kukuza Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi; Kukuza Sekta Binafsi; Uendelezaji wa Masoko ya Bidhaa; Udhubiti wa Uboru wa Bidhaa; na kuimarisha masoko, maonesho na makongamano ya uwekezaji ya kikanda na kimataifa.

(d) Kuchochea Maendeleo ya Watu: Miradi itakayotekelezwa inalenga kuboresha maisha ya watu: Kwa upande wa sekta ya elimu shughuli zitakazo tekelezwa ni pamoja na: kuendelea kugharamia elimumsingi bila ada; kugharamia mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu; kuimarisha vyuo vya elimu ya juu, vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi na vyuo vya

ualimu; kuboresha Elimu ya Sekondari; uboreshaji wa maktaba; kukamilisha maboma ya vyumba vya madarasa yaliyojengwa kwa nguvu za wananchi; kuboresha mitaala ili iendane na mahitaji ya soko; kujenga shule mpya katika maeneo yenye mahitaji; na kugharamia uboreshaji wa lishe shuleni.

Kwa upande wa eneo la afya, miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: kuimarisha huduma za afya hususan ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Kanda na za Mikoa, zahanati, vituo vya afya na hospitali za Halmashauri za Wilaya; kuimarisha upatikanaji wa chanjo, dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi kwa kuongeza bajeti, kutoa fedha na kuimarisha udhibiti; kuimarisha huduma za ustawi na maendeleo ya jamii, hususan haki za wazee, watoto na makundi maalumu; na kuendelea na hatua za uteelezaji wa ahadi ya utoaji wa bima za afya kwa wote;

Kwa upande wa eneo la maji safi na usafi wa mazingira miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: kuimarisha huduma za maji na usafi wa mazingira vijijini; ujenzi, ukarabati na upanuzi wa miradi ya maji katika miji mikuu ya mikoa, wilaya, miji midogo na miradi ya kitaifa; ujenzi wa bwawa la Farkwa kwa ajili ya kuimarisha huduma ya maji katika jiji la Dodoma; bwawa la Kidunda kwa ajili ya kuimarisha upatikanaji wa maji jijini Dar es Salaam; na kutekeleza mradi wa kimkakati wa kutoa maji kutoka ziwa Victoria hadi jijini Dodoma.

Kwa upande wa eneo la ardhi, miradi itakayotekelezwa ni pamoja na: kuendelea kupanga, kupima na kumilikisha ardhi nchi nzima; kuimarisha mipaka ya kimataifa; kuimarisha miundombinu ya upimaji na ramani; na kuendelea upangaji wa matumizi ya ardhi nchini ili kuondoa migogoro katika

matumizi ya ardhi.

(e) Kuendeleza Rasilimali Watu: Kuendelea na utekelezaji wa programu na miradi mbalimbali ya kukuza ujuzi nchini ili kuongeza ajira kwa vijana kwa kutoa mafunzo ya ufundi na stadi za kazi kupitia programu mbalimbali zikiwemo: kuimarisha programu ya taifa ya kukuza ujuzi nchini; kuboresha mfuko wa maendeleo ya vijana; kuendelea na ujenzi na ukarabati wa vituo vya ufundi kwa watu wenye ulemavu; na kutekeleza Programu ya Taifa ya Kukuza Kazi za Staha.

46. Mheshimiwa Spika, maelezo ya kina kuhusu miradi ya kipaumbele kwa mwaka 2022/23 yanapatikana katika Kitabu cha Mpango, Sura ya Nne.

Vihatarishi vya Utekelezaji wa Mpango wa Mwaka 2022/23

47. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpango unaweza kuathiriwa na vihatarishi vya ndani na nje. Vihatarishi vya ndani ni pamoja na: ufinyu wa rasilimali fedha kwa ajili ya kugharamia utekelezaji wa miradi ya maendeleo; ushiriki mdogo wa sekta binafsi katika mipango ya maendeleo; uharibifu wa mazingira na mabadiliko ya tabianchi; na uhalifu wa kimtandao na rushwa. Vihatarishi vya nje ni pamoja na: majanga ya asili na magonjwa ya mlipuko; mitikisiko ya kiuchumi duniani; kubadilika kwa teknolojia; na kutopatikana kwa misaada na mikopo kwa wakati.

48. Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na vihatarishi vya utekelezaji wa Mpango, Serikali itachukua hatua mbalimbali ikijumuisha: Kuimarisha ukusanyaji na usimamizi wa kodi kwa kuhakikisha wafanyabiashara wanatoa risiti za kielektroniki wanapouza bidhaa na wanunuzi kudai risiti wanaponunua bidhaa; kuhamasisha ulipaji kodi katika sekta isiyo rasmi kwa kuijumuisha

kwenye mfumo rasmi wa ulipaji kodi; kuendelea kuimarisha na kuhamasisha wananchi kuhusu uelewa wa huduma za sekta ya fedha ikiwemo utoaji wa mikopo, uwekezaji, mitaji na bima; kuendelea kuweka mazingira ya kuvutia uwekezaji wa sekta Binafsi wa ndani na nje ili kupunguza gharama za uwekezaji; kusimamia miongozo na kanuni za usimamizi wa mazingira; kuendelea kuimarisha mapambano dhidi ya rushwa ikijumuisha kuchukua hatua za kisheria kwa wanaobainika kuhusika na vitendo vya rushwa; kuboresha mifumo ya kuzuia na kukabiliana na majanga; na kuweka mazingira wezeshi kwa wawekezaji hususan viwanda vinavyozalisha bidhaa kwa kutumia teknolojia na malighafi za ndani ili kupunguza uagizaji wa bidhaa kutoka nje.

Ugharamiaji wa Mpango 2022/23

49. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2022/23, inakadiriwa kuwa jumla ya shilingi bilioni 15,004.8 sawa na asilimia 36.2 ya Bajeti yote ya Serikali zitatumika kugharamia miradi ya maendeleo ikijumuisha miradi ya huduma za jamii. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 12,305.8 sawa na asilimia 82.0 ya bajeti ya maendeleo ni fedha za ndani na shilingi bilioni 2,699.1 sawa na asilimia 18.0 ya bajeti ya maendeleo ni fedha za nje. Katika kuongeza ushiriki wa sekta binafsi kama injini muhimu ya utekelezaji wa miradi, Serikali itahakikisha miradi yote inayovutia uwekezaji wa sekta binafsi inatekelezwa kwa utaratibu wa Ubia kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (PPP) na Joint Venture kwa kutumia utaratibu wa Kampuni Maalumu (*Special Purpose Vehicle*).

50. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza ukusanyaji wa mapato ya kugharamia Mpango, Serikali itaendelea kuweka mikakati ya kusimamia ukusanyaji wa mapato ya kodi na yasiyo ya kodi kutoka vyanzo mbalimbali vya ndani kwa kuchukua hatua mbalimbali zikiwemo: Kuimarisha ukusanyaji na usimamizi wa kodi kwa

kuhakikisha wafanyabiashara wanatoa risiti za kielektroniki wanapouza bidhaa na wanunuzi kuchukua risiti wanaponunua bidhaa; kuendelea kutoa elimu kwa mlipakodi kupitia runinga, redio, mitandao ya kijamii na semina; kupanua wigo wa kodi kwa kuwatambua na kuwasajili wafanyabiashara katika mfumo rasmi wa ulipaji kodi kupitia kampeni ya Mlango kwa Mlango; kuendelea kutumia Mpango wa Usimamizi wa Viashiria Hatarishi (*Compliance Risk Management Plan*) ili kubaini na kutambua wakwepaji wa kodi; kuendelea kuimarisha usimamizi na ukaguzi wa mipaka yote kwa kuongeza ushirikiano baina ya Mamlaka ya Mapato Tanzania na vyombo vya ulinzi na usalama nchini ili kudhibiti bidhaa za magendo na kupunguza tatizo la ukwepaji wa kodi; na kuimarisha mazingira rafiki ya ulipaji kodi kwa hiari kwa kuboresha na kuhimiza matumizi sahihi ya mifumo ya TEHAMA ikiwa ni pamoja na kuboresha mifumo itakayosaidia na kurahisisha ulipaji kodi.

51. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuimarisha Mfumo wa Kielektroniki wa Kufuatilia Mizigo inayokwenda nchi jirani (*Electronic Cargo Tracking System*) ili kuimarisha uwezo wa usimamizi wa mizigo inayopita kwenda nchi jirani; kuhamasisha ulipaji kodi katika sekta isiyo rasmi kwa kuijumuisha kwenye mfumo rasmi wa ulipaji kodi; kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kuvutia wawekezaji wapya, kukuza biashara ndogo na za kati kwa ukuaji endelevu wa uchumi utakaowezesha kuongeza wigo wa kodi pamoja na kuendelea kusimamia Mfumo wa Serikali wa Kielektroniki wa Ukusanyaji wa Mapato (*Government Electronic Payment Gateway - GePG*) ili kurahisisha ulipaji na kudhibiti upotevu wa mapato.

52. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuimarisha mashirikiano na Washirika wa Maendeleo kwa kutekeleza Mwongozo wa Ushirikiano wa Maendeleo (*Development Cooperation Framework - DCF*) ili kuhakikisha kuwa fedha kutoka kwa Washirika wa Maendeleo zinaendelea kupatikana kwa ajili ya kuwezesha utekelezaji

wa miradi na programu mbalimbali nchini. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na washirika wa Maendeleo imeanza maandalizi ya kufanya tathmini na mapitio ya Mwongozo wa Ushirikiano itakayoiwezesha nchi kujipanga kimkakati ili kunufaika zaidi na fursa zilizopo kwa makundi mbalimbali ikiwa ni pamoja na Serikali, Sekta binafsi na Asasi Zisizo za Kiserikali katika masuala ya ushirikiano wa kimataifa.

Vile vile, kwa kutambua uwepo wa pengo la rasilimali fedha zinazohitajika katika kufikia shabaha ya maendeleo ya Taifa, Serikali imeainisha vyanzo mbadala na bunifu vitakavyotumika kugharamia miradi ya maendeleo na hivyo kupunguza mzigo kwa bajeti ya Serikali. Vyanzo hivyo ni utekelezaji wa Mkakati wa Ugharamiaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano sanjari na Mpango Mkuu wa Maendeleo ya Sekta ya Fedha wa mwaka 2020/21-2029/30. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itafanya maboresho ya sheria mbalimbali pamoja na kuweka miongozo itakayowezesha kunufaika na vyanzo mbadala na bunifu katika utekelezaji wa shughuli za maendeleo.

53. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa ugharamiaji wa miradi ya maendeleo itakayotekelezwa kwa utaratibu wa Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (PPP), Serikali imepanga kuwezesha Mamlaka za Serikali zenye miradi ya PPP iliyopo katika hatua mbalimbali za maandalizi ikiwemo Upembuzi Yakinifu na Ununuzi wa wabia kukamilisha miradi hiyo iweze kuanza utekelezaji. Katika mwaka 2022/23, Serikali itaendelea kushirikiana na Sekta Binafsi katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo kwa utaratibu wa Ubia kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (PPP). Baadhi masuala yatakayotekelezwa ni pamoja na kuendelea kutafuta wabia wa miradi mitano (5) iliyofikia katika hatua za ununuzi (*procurement stage*) kwa kuitangaza katika masoko ya ndani na nje ya nchi. Miradi hiyo ni: ujenzi wa viwanda vya dawa muhimu (Kibaha), vifaa tiba

vitokanavyo na pamba (Mwanza) na maji tiba (Mbeya); uendeshaji wa huduma ya usafiri wa mabasi yaendayo haraka jijini Dar es Salaam awamu ya kwanza; ujenzi wa hoteli ya nyota nne katika Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere; ujenzi wa kituo changamani cha biashara (commercial Complex) katika Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere; na ujenzi wa kiwanda cha kutengeneza simu za mkononi chini ya Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA) katika Mkoa wa Mwanza.

Ufuatiliaji, Tathmini na Utoaji wa Taarifa za Utekelezaji

54. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kuwa mipango ya maendeleo inatekelezwa kama ilivyokusudiwa, suala la ufuatiliaji, tathmini na utoaji wa taarifa za utekelezaji limeendelea kupewa msukumo wa pekee katika shughuli za kila siku za Serikali. Katika kutekeleza hilo, mwaka 2021/22, Wizara ya Fedha na Mipango ilifanya ufuatiliaji na tathmini ya miradi 225 katika sekta za Uchukuzi, Viwanda, Elimu, Afya, Ujenzi, Utawala Bora, Kilimo, Mifugo, Maji na Biashara inayotekelezwa na Serikali pamoja na Sekta Binafsi. Katika mwaka 2022/23, Serikali itaendelea kutumia mbinu na viashiria vilivyoainishwa katika Mkakati wa Ufuatiliaji na Tathmini wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 – 2025/26 pamoja na Mwongozo wa Kitaifa wa Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi na Programu za Maendeleo kupima utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano na miradi ya maendeleo na kuchukua hatua za kutatua changamoto zitakazobainika katika utekelezaji. Vile vile, Serikali itaendelea kuzingatia miongozo mbalimbali ya ufuatiliaji na tathmini ya Mpango ikiwemo Sheria ya Ununuzi wa Umma, SURA 410, Sheria ya Bajeti, SURA 439 na Sheria ya Fedha za Umma, SURA 348. Pamoja na Sheria hizo, Serikali pia imeanza maandalizi ya Sera ya Taifa ya Ufuatiliaji na Tathmini ili kutatua changamoto za uratibu wa shughuli za ufuatiliaji na tathmini Serikalini.

55. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha uwepo wa ushirikishwaji wa kutosha katika masuala ya ufuatiliaji na tathmini, Serikali kupitia Wizara ya Fedha na Mipango itaendelea kushirikiana na Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala za Serikali, Taasisi na Mashirika ya Umma, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na Sekta Binafsi katika kuratibu na kusimamia ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Mpango.

56. Mheshimiwa Spika, Serikali inazielekeza Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala za Serikali, Taasisi na Mashirika ya Umma, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kutafsiri malengo na viashiria vya utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 – 2025/26 katika Mipango na Bajeti za kissekta kwa mwaka 2022/23. Aidha, Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala za Serikali, Taasisi na Mashirika ya Umma, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa zinaelekezwa kuzingatia maelekezo yaliyoainishwa katika Mwongozo wa Kitaifa wa Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi na Programu za Maendeleo wa Mwaka 2022 ikiwa ni pamoja na: kuandaa Mpango Kazi wa mwaka wa ufuatiliaji na tathmini, kutenga rasilimali fedha zitakazoweza shughuli za ufuatiliaji na tathmini; kuimarisha mifumo ya ndani ya ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo; kufanya ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo kwa kuzingatia mipango kazi iliyowekwa; kuendelea kuwajengea uwezo watumishi katika tasnia ya ufuatiliaji na tathmini; na kuwa na mfumo mmoja wa kielektroniki unaoratibu taarifa za utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini katika kutekeleza mipango ya maendeleo.

57. Mheshimiwa Spika, Serikali inazielekeza Wizara, Idara Zinazojitegemea, Wakala za Serikali, Taasisi na Mashirika ya Umma, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kuaandaa

taarifa za ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa miradi na programu za maendeleo na kuziwasilisha Wizara ya Fedha na Mipango. Ofisi ya Rais – TAMISEMI itaratibu ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo inayotekelezwa katika ngazi za Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuwasilisha taarifa husika Wizara ya Fedha na Mipango.

MAJUMUIISHO

58. Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza hapo awali, Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 ni wa pili katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/22 – 2025/26 wenye dhima ya “*Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu*”. Utekelezaji wa Mpango utaendelea kuimarisha viashiria vya uchumi jumla, kuboresha mazingira ya uwekezaji viwandani ikiwemo kuimarisha majadiliano na wawekezaji wa ndani na nje, kuimarisha mahusiano ya kisiasa, ulinzi na diplomasia ya uchumi na nchi nyingine, kuendelea kutekeleza kwa kasi miradi ya maendeleo, kuendeleza mashirikiano na sekta binafsi katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo pamoja na kuchochea uwekezaji viwandani hususan kwa kutumia rasilimali watu na malighafi zinazopatikana kwa wingi nchini ikiwemo mazao ya kilimo, mifugo na uvuvi, madini, misitu na gesi asilia.

59. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea na jitihada za kukabiliana na athari za majanga mbalimbali ya asili na yasiyo ya asili yakiwemo magonjwa, vita na mabadiliko ya tabianchi. Mathalani, tutaendelea kuimarisha utekelezaji wa Mpango wa Taifa wa Kukabiliana na Athari za UVIKO–19 pamoja na kuweka mipango madhubuti ya kupunguza athari zitokanazo na vita inayoendelea kati ya Urusi na Ukraine ikiwemo kudhibiti ongezeko la bei za bidhaa mbalimbali na kushuka kwa kasi ya ukuaji wa uchumi.

60. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuboresha upatikanaji na utoaji wa huduma bora kwa wananchi zikiwemo huduma za afya, elimu, umeme na maji safi na salama mijini na vijijini, kuongeza kasi ya utekelezaji wa miradi ya kielelezo na ya kimkakati, kuimarisha miundombinu wezeshi ya uwekezaji na biashara kwa ajili ya masoko ya kimataifa hususan ya nchi jirani, kuimarisha sekta za uzalishaji ili kutoa mchango katika ukuaji wa uchumi, kufungua fursa zaidi za ajira na maendeleo ya watu.

HITIMISHO

61. Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Serikali ninaomba kutumia fursa hii kuwashukuru wadau wote wa maendeleo wakiwemo Waheshimiwa Wabunge, Sekta Binafsi, Taasisi za Elimu na Tafiti, Asasi za Kiraia, Taasisi za Dini, Washirika wa Maendeleo na Wananchi wote kwa namna walivyojitoa na kushiriki kikamilifu katika hatua mbalimbali za utekelezaji wa miradi ya maendeleo na kuimarisha uchumi wa Taifa letu. Wadau hao wamekuwa na mchango mkubwa katika utekelezaji wa shughuli mbalimbali za maendeleo. Kwa msingi huo, ninawaomba na kuwasihii wadau wote waendeleo kushirikiana na Serikali yetu inayoongozwa na Rais shupavu, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan.

62. Mheshimiwa Spika, hotuba hii isingeweza kukamilika bila jitihada kubwa zilizofanywa na watumishi wote wa Wizara ya Fedha na Mipango. Hivyo, kwa dhati ya nafsi yangu naomba nitoe shukrani za pekee kwa Mhe. Hamad Hassan Chande (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango, Mawaziri, Naibu Mawaziri na Makatibu Wakuu wa Wizara zote, Viongozi wote wa Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa, Wakuu wa Idara Zinazojitegemea, Wakala za Serikali, Taasisi na Mashirika ya Umma kwa ushirikiano wao katika maandalizi ya taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa mwaka 2021

na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23. Aidha, ninawashukuru watendaji wote wa Wizara ya Fedha na Mipango wakiongozwa na Katibu Mkuu Bw. Emmanuel Mpawe Tutuba kwa kujitoa usiku na mchana kukamilisha kwa wakati na kwa ubora Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23.

63. Mheshimiwa Spika, mwisho lakini si kwa umuhimu, napenda kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge na Wananchi wote kwa ujumla kwa kutenga muda wao kunisikiliza. Aidha, napenda kuwataarifu wadau wote kuwa, hotuba hii pamoja na vitabu vya Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23 vinapatikana katika tovuti ya Wizara ya Fedha na Mipango ambayo ni www.mof.go.tz.

64. Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba sasa Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2021 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2022/23.

65. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.